

STARE DECISIS

Precedenten

Tot de wezenskenmerken van de mens behoort zijn neiging tot imiteren. Onder andere verschijnselen als taal, mode en traditie getuigen daarvan. Herhaling, een vorm van imiteren, is niet alleen de basis van muziek, maar ook van recht. Herhaling van eerdere beslissingen in overeenkomstige zaken levert een regel op. Wordt in overeenkomstige zaken ongelijk beslist, de eerdere beslissing dus niet geïmiteerd, dan wordt dit al gauw als onrecht ervaren. *Stare decisis*, het blijven bij eerdere beslissingen, is dan ook een leidend rechtsbeginsel.

Hierop heeft in Nederland Paul Scholten gewezen: “De gebondenheid aan het precedent, die [men] in de rechtstheorie als een typerend Engelsch, zelfs liever Anglo-Saksisch verschijnsel beschouwt, ligt in den aard van *iedere* rechtspraak.” (...) “onze stelling is uitvloeisel van het niet nader te bewijzen beginsel, dat gelijk gelijk moet worden behandeld.” (...) “Niets doet zoo zeer als onrecht aan, dan dat gelijken ongelijk worden behandeld. Het beginsel der gelijkheid is fundament van iedere rechtspraak. Er is verbittering indien het beginsel in individueele gevallen wordt veronachtzaamd, een verbittering die een leven kan verwoesten.”¹

Dat neemt niet weg dat er ruimte moet zijn tot bijsturen. Eeuwig blijven bij precedenten uit een ver verleden zou verstarring opleveren. Paul Scholten: “Belangrijk blijft, dat achter geheel de precedentenleer, gelijk achter onze wetsgebondenheid, de gedachte toch weer ligt, dat ‘justice’ werkelijk recht dus ‘s rechters taak is en dat die gedachte, hoe ook belemmerd en langs welke omwegen dan ook, zich toch altijd weer doet gelden.”²

De regel dat precedenten moeten worden gevolgd is vooral ontwikkeld in Engeland, dat geen geschreven grondwet en van oudsher ook weinig wetten kent. Sir William Blackstone noemde *stare decisis* in 1765 “*an established rule to abide by former precedents, where the same points come again in litigation; as well to keep the scale of justice even and steady, and not liable to waver with every new judge’s opinion.*”³ Die traditie werd in Amerika voortgezet. Alexander Hamilton schreef al in 1788 in *The Federalist*: “*To avoid an arbitrary discretion in the courts, it is indispensable that they should be bound down by strict rules and precedents, which serve to define and point out their duty in every particular case that comes before them;*”⁴

[...]

VERGELIJKING MET NEDERLAND

¹ Paul Scholten, ‘Kenmerken van recht’, in: G.J. Scholten e.a. (red.), *Verzamelde Geschriften van Prof. Mr. Paul Scholten*, Zwolle, 1949, Deel I, p. 1-33 (22, 23).

² A.w., p. 26.

³ [Sir William Blackstone, Commentaries on the Laws of England, I \(1765\) p. 69.](#)

⁴ Alexander Hamilton, John Jay & James Madison, *The Federalist. A Commentary on the Constitution of the United States*. New York (1788), nr. 78.

Weliswaar behoort Nederland niet tot de wereld van de *common law*, toch geldt het beginsel *stare decisis* ook bij ons. Bij de uitleg en de toepassing van wetsbepalingen beweegt de Nederlandse rechter zich niet zigzaggend voort maar volgt hij een ingeslagen koers zolang er geen zeer goede redenen zijn om daarvan af te wijken. Rechtszekerheid gaat voorop. De Hoge Raad houdt zich dan ook aan zijn eerdere rechtspraak, behoudens wanneer hij ‘om gaat’, hetgeen hij tegenwoordig uitdrukkelijk pleegt te motiveren. Ook de Hoge Raad beperkt zich daarbij soms tot *prospective overruling*. Een voorbeeld daarvan betrof een jurisprudentiële uitbreiding van de vervolgbaarheid van publiekrechtelijke rechtspersonen.⁵

Anders dan de Amerikaanse zijn Nederlandse gerechtshoven en rechtbanken niet verplicht om de hoogste rechter te volgen, maar zij doen dat meestal wel, zo niet uit respect dan wel om hun beslissingen zogezegd cassatie-*proof* te doen zijn. Daarbij genieten zij het voordeel dat de arresten van de Hoge Raad dikwijls helderder zijn dan die van het Amerikaanse Hooggerechtshof.

Het belang van *stare decisis* is in Amerika nog groter dan in Nederland, vooral omdat de vage bepalingen van de achttiende-eeuwse federale Grondwet en haar Amendementen op zichzelf, zonder interpretatie en toepassing door de *courts*, minder houvast geven dan de veelal recentere en preciezere Nederlandse strafwetten.

⁵ HR 6 januari 1998, ECLI:NL:HR:1998:AA9342, *NJ* 1998/367, m.nt. J. de Hullu, het zogenoemde Pikmeer II-arrest. Zie voor een ander voorbeeld HR 27 februari 2001, ECLI:NL:HR:2001:AB0259, *NJ* 2001/499, m.nt. T.M. Schalken (inzake de onmogelijkheid van anoniem appelleren).